

HØRINGSFORSLAG

Regional plan for økt livskvalitet og deltakelse i Akershus

2024-2036

AKERSHUS 2024

Tittel: Regional plan for økt livskvalitet og deltakelse

Virksomhet: Akershus fylkeskommune

Forfatter: Akershus fylkeskommune

Saksnummer: 2024/38150

Forside: Hogne Botnen Totland, Akershus fylkeskommune

1	Bakgrunn og formål.....	4
2	Mål og rammer.....	4
2.1	Plan- og bygningsloven.....	5
	Nasjonale forventninger.....	6
	Overgripende samfunnsutfordringer.....	6
2.2	FNs bærekraftsmål.....	7
3	Innretning av den regionale planen.....	8
3.1	Tema og innretning.....	8
4	Inkludering og deltakelse.....	9
4.1	Utfordringer og muligheter.....	9
	Deltakelse.....	9
	Likestilling og utenforskap.....	10
	Utdanning og arbeidsliv.....	10
	Universell utforming.....	11
4.2	Strategiene bidrar til å oppnå følgende delmål fra regional planstrategi.....	11
4.3	Strategier.....	12
5	Livskvalitet og levekår.....	12
5.1	Utfordringer og muligheter.....	12
	Helse og livskvalitet.....	12
	Sosial ulikhet i helse.....	13
	Barn og unge.....	13
	Sosiale fellesskap.....	14
	Kunnskap og samarbeid for bedre livskvalitet.....	15
5.2	Strategiene bidrar til å oppnå følgende delmål fra regional planstrategi:.....	15
5.3	Strategier.....	15
6	Helhetlig by- og stedsutvikling.....	16
6.1	Utfordringer og muligheter.....	16
	By- og stedsutvikling.....	16
	Bevare og styrke naturmangfoldet.....	17

Stedsidentitet og tilhørighet	17
Bo- og oppvekstmiljø	18
Lokalisering av aktiviteter og tjenester	19
Klimavennlige liv og bærekraftig forbruk	19
6.2 Strategiene bidrar til å oppnå følgende delmål fra regional planstrategi:	20
6.3 Strategier	20
7 Frivillighet	20
7.1 utfordringer og muligheter	20
Deltakelse	20
Gode rammer	22
7.2 Strategiene bidrar til å oppnå følgende delmål fra regional planstrategi:	23
7.3 Strategier og tiltak	23
8 Kunst og kultur	24
8.1 utfordringer og muligheter	24
Deltakelse	24
Ytringskultur	25
Gode rammer	25
8.2 Strategiene bidrar til å oppnå følgende delmål fra regional planstrategi	26
8.3 Strategier	26
9 Idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet	27
9.1 utfordringer og muligheter	27
Aktivitetsnivå og deltakelse	27
Aktivitetsområder og anlegg	28
Ti veivisere for arealbruk og anleggsutvikling i Akershus	30
9.2 Strategiene bidrar til å oppnå følgende delmål fra regional planstrategi:	31
9.3 Strategier	31
10 Fra plan til handling	32
10.1 Helhetlig virkemiddelbruk	33
10.2 Handlingsprogram	34

1 Bakgrunn og formål

Akershus skal være en miljøvennlig, bærekraftig, moderne og innovativ region. Alle som bor i Akershus skal ha mulighet til å lykkes, og til å leve aktive liv med et bredt spekter av tilbud. I et samfunn i stadig endring er det avgjørende at vi legger til rette for inkludering, aktiv deltakelse og god livskvalitet for alle. Med regional plan for økt livskvalitet og deltakelse vil Akershus fylkeskommune sette retning for den regionale utviklingen på dette området.

Akershus skal være et klimapolitisk foregangsfylke og et fylke som tar vare på naturen for kommende generasjoner. For å få til de omstillingene som kreves, er vi avhengige av bred deltakelse og tillit i befolkningen. Regional plan for økt livskvalitet og deltakelse omfatter en rekke tematiske områder som ses i sammenheng, herunder inkludering og deltakelse, livskvalitet og levekår, by- og stedsutvikling, frivillighet, kunst og kultur, samt idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet. Disse temaene ses i sammenheng og skal i tett samarbeid med kommunene og aktører innen næringsliv, kultur og frivillighet bidra til at Akershus er et åpent og inkluderende samfunn, hvor det er godt å leve for alle.

Planen har som formål å imøtekomme utfordringene knyttet til sosial bærekraft, sosial ulikhet, inkludering og økt livskvalitet som regional planstrategi for Akershus peker på. Dette er komplekse temaer som krever helhetlig tilnærming. Denne planen er et godt verktøy for å mobilisere og samordne felles innsats.

Fylkestinget i Akershus vedtok i desember 2023 at arbeidet med å lage en regional plan for økt livskvalitet og deltakelse skulle starte opp i januar 2024. Planarbeidet bygger på plangrunnlaget for denne regionale planen, som ble overlevert til Akershus fylkeskommune fra Viken.

Regional plan for økt livskvalitet og deltakelse vil erstatte helt eller delvis:

- Regional plan for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv i Akershus
- Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus

2 Mål og rammer

Regional plan for økt livskvalitet og deltakelse er forankret i regional planstrategi for Akershus, som er på høring fra april til juni 2024. Regional planstrategi er en strategi for videre regional planlegging og inneholder blant annet langsiktige utviklingsmål for utviklingen i fylket. Denne regionale planen er et bidrag for å nå målene.

Fem langsiktige utviklingsmål for Akershus:

- 1. Natur, klima og planetens tålegrenser.** Hensynet til naturen og planetens tålegrense skal være grunnleggende for all samfunnsutvikling i Akershus. Akershus

skal være et bærekraftig og klimasmart lavutslippssamfunn, med god kunnskap om våre økosystemer, hvor vi tar vare på naturmangfoldet og matjorda. Vi vektlegger beredskap, klimatilpasning og matsikkerhet, og forvalter våre naturressurser langsiktig, effektivt og nyskapende. Resultatet er gode levekår og et godt livsgrunnlag for dagens og morgendagens innbyggere.

2. **God livskvalitet og like muligheter.** Alle mennesker i Akershus lever verdige og meningsfulle liv. Vi har trygge arbeidsplasser og tilgang til relevant utdanning. Fylket kjennetegnes av gode, varierte boområder med levende møteplasser. Kulturlivet og foreningslivet er rikt, og vi kan dyrke natur- og friluftssinteressene våre. Akershussamfunnet er åpent, mangfoldig og inkluderende.
3. **Bærekraftig verdiskaping.** Akershus er en nyskapende, internasjonalt konkurransedyktig og mangfoldig næringsregion som leder an i det grønne skiftet. Vi har attraktive private og offentlige arbeidsplasser, velfungerende markeder, ledende forsknings- og kompetansemiljøer og høy sysselsetting. Vi har et rettferdig og anstendig arbeidsmarked. Akershus er et foregangsfylke i utviklingen av sirkulær økonomi. Vekst og verdiskaping tar hensyn til naturen, ivaretar samfunnssikkerhet og beredskap, og skaper velferd og god livskvalitet for innbyggerne.
4. **Omstilling og tillit.** Akershus er et sterkt og trygt samfunn, som kan møte både kjente og uforutsette utfordringer og endringer. Vi har verktøyene vi trenger for å vende utfordringer til muligheter. Akershussamfunnet er godt forberedt på både akutte og langsiktige konsekvenser av klima- og miljøendringene. Både næringslivet og offentlig sektor har god evne til å håndtere og utnytte endringer i teknologi, kompetansebehov og økonomiske forutsetninger. Innbyggerne deltar i utviklingen av Akershus, og vi har tillit til hvordan fylket styres. Innbyggerne har fremtidsstro og opplever høy grad av trygghet, livskvalitet, tilhørighet, frihet og tillit.
5. **Sammen skaper vi Akershus.** Vi har sterk kultur for samarbeid og kunnskapsdeling i Akershus. Vi har sterke og forpliktende partnerskap hvor offentlige aktører, næringsliv, frivillighet, forskning og enkeltmennesker deltar. Samarbeidet foregår på tvers av geografi og forvaltningsnivåer. Akershus deltar aktivt i nasjonalt og internasjonalt arbeid. Det gir oss kunnskap, kompetanse og gjennomslag til å nå målene vi har satt oss.

2.1 Plan- og bygningsloven

Regional planlegging har til formål å stimulere den helhetlige samfunnsutviklingen i en region. Fylkeskommunen skal utarbeide regionale planer for å følge opp de spørsmål som er fastsatt i den regionale planstrategien. Det er fylkeskommunen som har ansvar for, og skal lede arbeidet med regionale planer. En regional plan skal etter pbl. § 8-2 legges til

grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen.

Som en del av regional plan skal det samtidig utarbeides et handlingsprogram for gjennomføring av planen.

Nasjonale forventninger

Nasjonale forventninger til regional- og kommunal planlegging er en sammenstilling av regjeringens viktigste prioriteringer for den kommende fireårsperioden. Det er et retningsgivende dokument.

I forventningsdokumentet pekes det på bærekraftsmål som er spesielt utfordrende å nå i Norge. Dette gjelder målene om mindre ulikhet, ansvarlig forbruk og ressursbruk, bevaring av naturmangfold, samt klimagassutslipp. I tillegg fremheves utfordringer knyttet til en aldrende befolkning og mangel på arbeidskraft innen omsorgsykker i kommunene. Raske endringer og omveltninger kan oppstå, som bosetting av flyktninger og behov for økt beredskap. Dette er alle områder som kommuner og fylkeskommuner kan bidra til å løse gjennom sin planlegging.

Det trekkes frem at de fysiske omgivelsene påvirker adferd og opplevelser og at det er variasjon i levekårsutfordringer hos innbyggerne, både i by og i spredtbygde strøk. Det er for mange som er utenfor skole, utdanning og arbeidsliv. Det offentlige må sikre likestilt og rettferdig tilgang til goder, til kultur- og fritidstilbud, grøntområder, møteplasser, transportforbindelser med mer.

Gå- og aktivitetsvennlige nabolag og tilrettelegging for fysisk aktivitet er et nasjonalt hensyn. Personer med funksjonsnedsettelse møter barrierer som hindrer likeverdige muligheter. Universell utforming skal legge til rette for deltakelse, likestilling og likeverd.

Overgripende samfunnsutfordringer

Akershus blir påvirket av felles samfunnsutfordringer som krever store og raske omstillinger. Utfordringene må tas hensyn til i planarbeidet og knytter seg til følgende seks punkter:

- For mange utenfor arbeids- og samfunnslivet
- Økt helse- og omsorgsbehov. Det legger press på tjenester og økonomi.
- Mangel på kompetanse og arbeidskraft
- Trangere økonomi krever tøffere prioriteringer
- Kort tid på å kutte klimautslipp og sikre naturmangfold
- Økende risiko for kriser og uønskede hendelser

Særlig de fire første utfordringene har stor betydning for livskvalitet og deltakelse. Gjennom forebygging og inkluderende arbeid er målet at færre skal falle utenfor, at helse og trivsel blant innbyggerne skal øke, at ulikheten skal bli mindre og at flere skal kunne bruke sine ressurser i arbeid eller i samfunnslivet.

Når utfordringene blir store og treffer flere samfunnsområder på samme tid, blir de politiske prioriteringene vanskeligere. For å møte de store utfordringene for velferdssamfunnet, miljøet og demokratiet kreves et helhetlig og tverrfaglig arbeid på alle forvaltningsnivåer, regionalt, nasjonalt og globalt.¹

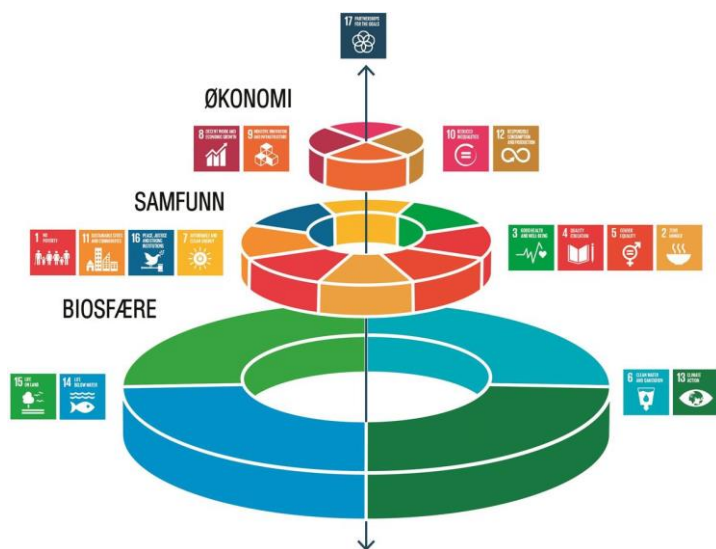
2.2 FNs bærekraftsmål

Plan- og bygningslovens formålsparagraf slår fast at planlegging skal bidra til bærekraftig utvikling til det beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner. For at vi skal lykkes med dette, må Agenda 2030 og FNs 17 bærekraftsmål legges til grunn for samfunns- og arealplanleggingen.

FNs bærekraftsmål ser miljø, økonomi og sosial utvikling i sammenheng og ble vedtatt i 2015. Bærekraftsmålene gjelder for alle land og fungerer som et veikart for bærekraftig utvikling. Derfor skal også utviklingen og planarbeidet i Akershus skal ta utgangspunkt i FNs bærekraftsmål.

Dette innebærer både at vi skal ha demokratiske planprosesser, og at aktuelle myndigheter, næringsliv, sivilsamfunnet og innbyggere må samarbeide om nye løsninger. Gjennom planprosessene, som er viktige beslutningsprosesser, gis man en anledning til å drøfte hvordan bærekraftsmålene følges opp, få til mer synergieffekter og redusere målkonflikter.

¹ [Kommunesektorens prioriteringer 2024-2027 \(ks.no\)](#)

Figur: Figuren viser hvordan økonomi og samfunn henger sammen med, og er avhengig av biosfæren. Azote Images for Stockholm Resilience Center, Stockholms Universitet. Figuren er oversatt til norsk av Tank Design.

3 Innretning av den regionale planen

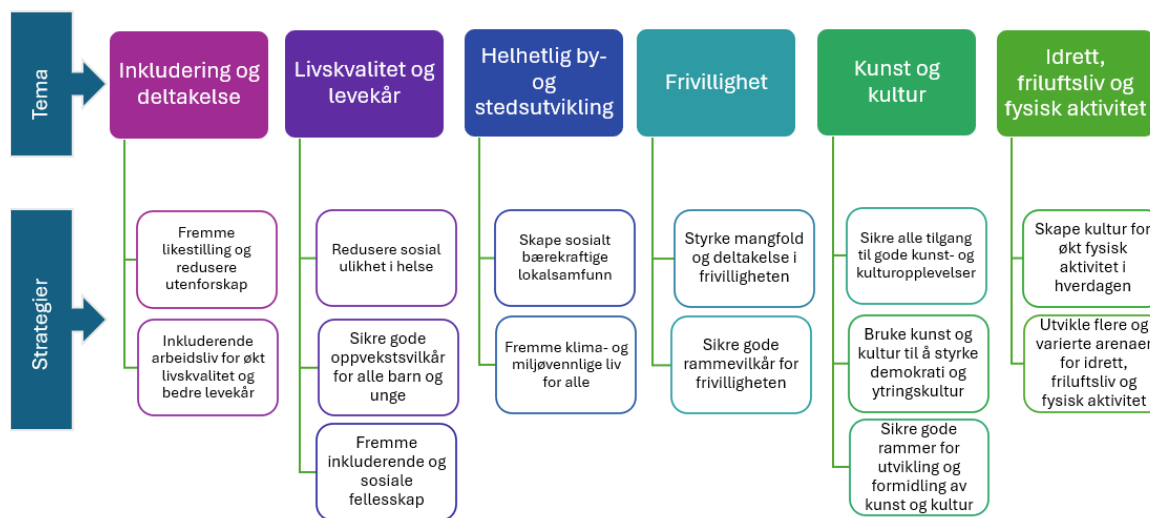
En regional plan er et redskap for å komme fram til langsiktige løsninger som krever samarbeid og felles innsats. En regional plan er derfor ikke fylkeskommunens plan alene, men et dokument som viser strategiske veivalg og tiltak ulike aktører i regionen skal samarbeide om.

3.1 Tema og innretning

Regional plan for økt livskvalitet og deltakelse har en ny innretning, sammenliknet med gjeldende planer i Akershus. Den skal bidra til mindre sektorisering og større helhetlig tilnærming til utfordringene. Figuren under viser en oversikt over de seks plantemaene i planen, og tilhørende strategier.

De to første temaene er grunnleggende. Det handler om forutsetninger som må være på plass for å kunne ha gode liv. Å være inkludert, å ha gode levekår, å kjenne på god livskvalitet. Temaet om nærmiljø og stedsutvikling handler om lokalsamfunnet vårt, og de tiltak og tilpasninger som kan gjøres der for å understøtte dette. De tre siste temaene handler om viktige fagområder med mange virkemidler som kan tilpasses både for å bidra til mer deltakelse og til mer mangfoldighet i deltakelsen.

Til sammen skal dette bidra til en helhetlig tilnærming til arbeidet for at alle som bor i Akershus, skal ha mulighet til å lykkes, til å leve aktive liv med et bredt spekter av tilbud, og til å leve livet sitt så godt som mulig.

Figur 1. Fem sentrale tema med tilhørende strategier

4 Inkludering og deltakelse

Det er et overordnet mål at alle skal kunne leve aktive liv og delta i samfunnet. Like muligheter til deltakelse er avgjørende for et rettferdig og demokratisk samfunn. For innbyggerne er det viktig å høre til i et fellesskap og å kunne bidra med sine ressurser. I tillegg er det samfunnsmessig lønnsomt, da mangfoldet gir oss et bredere spekter av talenter å velge fra.

Det kreves strategier og tiltak som fører til økt bredde i engasjement og deltakelse i samfunnet. Det er viktig å sørge for inkludering av ulike grupper, som av ulike årsaker har økt risiko for utenforskap. Det gjelder spesielt innvandrere, personer med nedsatt funksjonsevne, samt legge til rette for at eldre og uføre kan bidra med sine ressurser. Det vil bidra til å skape et mer bærekraftig og tilpasningsdyktig samfunn i fremtiden.

4.1 utfordringer og muligheter

Deltakelse

Akershus har en mangfoldig befolkning og sammensetningen av denne har endret seg på kort tid. Det er store forskjeller i deltakelse både på formelle og uformelle arenaer i samfunnet. Dette innebærer at mange ikke får bidratt med sine ressurser, og kan oppleve at de ikke er en del av fellesskapet. Samfunnet mister derfor verdifulle perspektiver og kunnskap.

For å oppnå økt deltakelse må vi jobbe aktivt for å gi dem som i mindre grad deltar flere muligheter og bedre tilbud. Mange arenaer og aktivitetstilbud er tilpasset behovene til

majoritetsbefolkningen. Tilbudene og stedene må utformes etter de behovene folk selv sier at de har. Medvirkning og involvering er viktig i seg selv, fordi å bli hørt og å kunne påvirke samfunnet er verdifullt for oss alle.

Likestilling og utenforskap

Likestilling innebærer at alle skal ha like rettigheter og muligheter i samfunnet, uavhengig av kjønn, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, etnisitet, funksjonsevne, seksuell orientering eller alder.

Utenforskap handler om manglende tilknytning til samfunnet og begrenser den enkeltes mulighet til å delta i samfunnet på lik linje med andre. Årsaker til utenforskap kan være sykdom, manglende språkferdigheter, manglende tilknytning til arbeidslivet eller manglende tilrettelegging for å kunne delta. På samme måte kan rasisme og diskriminering hindre menneskers muligheter til å delta og bruke sine ressurser i samfunnet.

For å identifisere barrierene trenger vi kunnskap og fakta om mangfoldet i befolkningen og situasjonen på det aktuelle området. Økt kunnskap bidrar til å motvirke negative holdninger, intoleranse og rasisme. Det bidrar også til felles forståelse om hvordan rasisme og diskriminering kan motarbeides. Et systematisk arbeid mot rasisme og diskriminering er nødvendig for å oppnå inkludering og mangfold.

Økonomi og sosiale forhold utgjør barrierer for deltakelse. Lav inntekt setter grenser for deltakelse i aktiviteter, tilbud og i sosiale fellesskap. I Akershus er det tydelige sosiale og økonomiske forskjeller mellom innbyggere i ulike kommuner og innad i kommuner. Sosial ulikhet er ofte knyttet tett sammen med segregering, utenforskap og lav samfunnsdeltagelse.

Tilrettelegging for personer med annet morsmål enn norsk er viktig for deltakelse i aktiviteter og for å få tilgang til informasjon. Tilstrekkelige digitale ferdigheter mangler hos mange eldre, personer som står utenfor arbeidslivet og personer med innvandrerbakgrunn. Personer med funksjonsnedsettelse møter ofte digitale barrierer. For å redusere digitalt utenforskap er det nødvendig med et godt veilednings- og opplæringstilbud. Klart språk bidrar til bedre tilgang til informasjon og bedre kommunikasjon og er en kvalitet alle nyter godt av.

Utdanning og arbeidsliv

Gjennomføring av utdanningsløpet og deltakelse i arbeidslivet er sentralt for helse, levealder og levekår. Å bidra til høy deltakelse i arbeidslivet og å inkludere flere av de som er i ytterkanten av arbeidsmarkedet, vil ha positiv effekt på folkehelsen generelt og på

sosiale helseforskjeller spesielt. Både yrkesfag, studieforberedende og fagskoler er viktige i denne sammenhengen.

Andelen unge og unge voksne som ikke er i arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak er høyere i Akershus enn i resten av landet. Andelen er høyest i de mindre sentrale kommunene i Akershus. Mangel på arbeidserfaring, sammen med avbrutt skolegang øker risikoen for å havne utenfor arbeidsmarkedet for godt. Dette vil igjen ha negativ innvirkning på mulighetene for å delta på andre områder i samfunnet.

7,6 prosent av alle mellom 18 og 67 år i Akershus mottar uføretrygd.² Selv om andelen i fylket er lavere enn resten av landet er det store variasjoner mellom kommunene. Den høyeste andelen er i Hurdal (13,9 prosent) og lavest uføreandel er i Bærum (5,1 prosent).

37,5 prosent av funksjonshemmede i alderen 15-66 år var i arbeid i 2021, mot 78,4 prosent av befolkningen ellers.³ Nesten en tredjedel av de utenfor arbeidslivet ønsker jobb. Det er mer vanlig med psykiske plager og lidelser blant personer som ikke er i arbeid.

Universell utforming

Bygninger, uteområder, kollektivtransport, tjenester og IKT-systemer skal være universelt utformet. Kunnskapsgjennomgangen som ble gjennomført i Viken i 2022 viser at det ikke er tilstrekkelig oversikt over status for universell utforming.⁴ Det er behov for mer kunnskap knyttet til skole, næringsbygg, gangveier, holdeplasser, friluftsområder, turveier, kulturarenaer og bibliotek. Et utfyllende kunnskapsgrunnlag er viktig for å kunne gjennomføre et systematisk arbeid innen universell utforming.

Tilrettelegging av fysiske omgivelser, god fremkommelighet, møteplasser i lokalsamfunnet og universell utforming er et tverrsektorielt ansvar, som kommer alle deler av befolkningen til gode. Det er en kvalitet ved samfunnet at det legges til rette for funksjonsmangfoldet i befolkningen.

4.2 Strategiene bidrar til å oppnå følgende delmål fra regional planstrategi

1C: I Akershus har vi likestilling og fravær av diskriminering.

1D: I Akershus har alle muligheter til opplæring og utdanning som gir relevant kvalifisering og som er relevant for arbeidslivet.

² [Uføre Q4 2023 Akershus \(nav.no\)](#)

³ [Arbeidskraftundersøkelse 2022 \(ssb.no\)](#)

⁴ [Kunnskap om universell utforming i Viken \(proba.no\)](#)

2A: I Akershus er nyskaping og entreprenørskap drivkrefter for grønn omstilling og sirkulærøkonomi.

2E: I Akershus blir nye innbyggere raskt en del av felleskapet på skoler, arbeidsplasser og i samfunnet som helhet.

4.3 Strategier

Strategi 1: Fremme likestilling og redusere utenforskap

Strategi 2: Et mer inkluderende arbeidsliv for økt livskvalitet og bedre levekår

5 Livskvalitet og levekår

FNs bærekraftsmål nr. 3 «God helse og livskvalitet» skal være førende for fylkets arbeid. Akershus, som resten av landet, er samfunn med små forskjeller, tillit mellom folk og høy grad av trygghet. Dette er verdier som er viktige å ta vare på.

5.1 Utfordringer og muligheter

Helse og livskvalitet

Innbyggerne i Akershus har jevnt over god helse og livskvalitet. Akershus har en yngre befolkning, færre aleneboere, og et høyere utdannings- og inntektsnivå enn andre fylker og skårer også best i landet på de aller fleste områdene som måles i folkehelseprofil 2024 fra Folkehelseinstituttet.

Livskvalitet handler om hvordan vi har det, hvor tilfreds vi er med livet og i hvilken grad vi opplever glede, mestring og tilhørighet. Levekårsfaktorer som utdanning, arbeid, økonomi, boforhold og mulighet til deltagelse i samfunnet er sentrale for livskvaliteten. Gode levekår bidrar til samfunn med små forskjeller, tillit mellom folk og høy grad av trygghet.

Selv om livskvaliteten generelt er høy, er den skjevt fordelt. Personer med høy inntekt skårer bedre på alle livskvalitetsindikatorer enn snittet for befolkningen. Noen grupper skårer lavt og det gjelder særlig personer med lavinntekt, arbeidsledige, personer med nedsatt funksjonsevne, personer med psykiske helseplager og skeive. De unge voksne har lavere livskvalitet enn resten av befolkningen.⁵

⁵ [Livskvalitet i Norge 2021 \(fhi.no\)](https://fhi.no)

Sosial ulikhet i helse

Samfunnsutviklingen gjør at vi kan forvente at den sosiale ulikheten i helse og livskvalitet vil øke ytterligere som følge av den demografiske utviklingen, klima- og miljøendringene og en mer ustabil verden. Dette gir grunn til å fornye og styrke innsatsen for å redusere ulikheter i årene som kommer. Det er behov for en samlet, gjennomgripende og langsiktig tilnærming som tar tak i hele årsakskjeden knyttet til den sosiale ulikheten i helse og livskvalitet.

Årsakene til de sosiale forskjellene i helse er sammensatte. Oppvekstforhold, arbeid og utdanning er grunnleggende påvirkningsfaktorer. Lokalsamfunnet, kvaliteter ved bolig, på skolen og i nærmiljøet har også stor betydning. For å lykkes med å redusere de sosiale helseforskjellene bør tiltak rettes mot alle ledd i årsakskjeden, og spesielt mot de grunnleggende, sosiale årsakene. De som har lang utdanning og god økonomi, lever lenger og har færre helseproblemer enn de som har kortere utdanning og dårligere økonomi. Dette gjelder for både kvinner og menn, og er et mønster som går igjen i undersøkelser fra Akershus og andre fylker. Disse sosiale helseforskjellene finnes også blant ungdom. Andelen unge som er fornøyde med egen helse øker med familienes sosioøkonomiske status.

I Akershus, som i resten av landet, er det generelt god tannhelse, men også i tannhelse er det en klar sammenheng med utdanning og inntekt. Tidlig innsats i tannhelsetjenesten og ved helsestasjoner kan bidra til å avdekke og forebygge utfordringer senere i livet.

Barn og unge

Grunnlaget for et godt liv legges i barndommen. FNs barnekonvensjon fastslår at alle barn og unge under 18 år har rett til å ha en trygg og god oppvekst. Det har betydning for gjennomføring av skole, deltakelse i arbeidslivet og for psykisk og fysisk helse. Selv om de fleste barn og unge i Norge trives og har det bra, er det flere unge enn eldre som oppgir at de føler seg ensomme, og de melder oftere om å ha psykiske plager. Unge skårer langt dårligere enn eldre aldersgrupper på sentrale livskvalitetsvariabler som opplevelse av glede, mening, tillit og tilhørighet⁶, og det har vært en bekymringsfull økning i psykiske plager for de yngre aldersgruppene de siste årene.

Andelen barn som vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt i Akershus varierer mellom kommunene fra 6,5 prosent (Bærum) til 16,6 prosent (Hurdal)⁷. Å vokse opp i familier med vedvarende lavinntekt øker risikoen for psykiske og fysiske problemer og kan hindre deltakelse i ulike fellesskap. Det er en høyere andel som ikke fullfører skoleløpet

⁶ [Livskvalitet i Norge \(fhi.no\)](https://www.fhi.no)

⁷ [Nye tall om barnefattigdom \(bufdir.no\)](https://www.bufdir.no)

og de er mer utsatt for ensomhet og mobbing. Enslige forsørgere og personer med innvandrerbakgrunn er overrepresenterte blant familier med lavinntekt.

Det er store forskjeller både innad og mellom kommuner når det kommer til innbyggernes inntekt. Det er økonomisk krevende tider og risikoen for at flere familier får økonomiske vanskeligheter øker. Boligmarkedet i Akershus kan være med på å forsterke utfordringene.

Det har vært en økning i andelen elever som oppgir å ha blitt mobbet de siste årene i hele landet. I Akershus er andelen elever i videregående som oppgir å ha bli mobbet av voksne betydelig høyere enn ellers i landet.⁸

Det å mestre skolen er den enkeltfaktoren som har mest å si for fremtidige levekår, helse og tilknytning til arbeidslivet. Ingen vet bedre enn barn og unge selv hvordan det er å gå på skole i fylket, hvilke utfordringer som finnes og hva som bør gjøres for å få en positiv endring. Barnehager og skoler av god kvalitet er viktig for barn og unges trivsel og læring. Dette er arenaer som treffer hele bredden av barn og unge og er viktige bidragsyttere til sosial utjevning.

I den grad ungdom gjør kriminelle handlinger har dette ofte en sammenheng med dårlige sosiale nettverk eller skoletilpasning, og vanskelig hjemmeliv. Utenforskap hos barn og unge er en alvorlig samfunnsutfordring, men jo tidligere tiltak og forebygging iverksettes, jo større er muligheten til å motvirke en negativ utvikling.

Det er viktig å jobbe for en aktiv og inkluderende oppvekst for alle barn og unge i Akershus. Støttende relasjoner og sosiale fellesskap er en viktig del av å ha et godt liv, og bidrar til å beskytte mot belastninger som dårlig oppvekstforhold, levekår og helseproblemer.

Det er behov for å utvikle flere fysiske møteplasser hvor ungdom kan møtes. Bibliotekene er et godt eksempel på møteplasser som gir barn og unge mulighet til å skape, oppdage og delta på ulike arrangementer uten at det stilles krav til prestasjoner.

Sosiale fellesskap

Fellesskap og opplevelse av sosial støtte har stor betydning for helse og livskvalitet. Sosiale fellesskap og møteplasser gir mulighet for møter på tvers av alder og bakgrunn. Varierte lokale arenaer som kan gi opplevelser av fellesskap, og som møter behovene til en større del av befolkningen er en viktig del av lokalsamfunnsutviklingen. Det er viktig å legge til rette for ulike fellesskap som gir rom for folk flest til å realisere sitt potensial og ta ansvar for egne liv. Bruk av eksisterende bygninger og arenaer i nærmiljøet utenom

⁸ [Flere elever opplever mobbing \(udir.no\)](http://udir.no)

vanlige åpningstider som for eksempel skolebygg, kan bidra til mer inkluderende lokalsamfunn.

Det blir flere eldre og vi lever lengre og har flere friske leveår, ifølge Folkehelseinstituttets folkehelseprofil 2024. Det gjelder også Akershus, selv om andelen eldre fra 65 år er noe lavere i Akershus enn i landet som helhet. Det blir enda viktigere i tiden fremover å legge til rette, gjennom en helhetlig og tverrsektoriell tilnærming, slik at eldre kan delta aktivt i samfunnet og bidra med sine ressurser. Det handler om at det skal være mulig å bo hjemme lengst mulig, og sørge for tilgjengelige og varierte aktiviteter i et godt nærmiljø.

Kunnskap og samarbeid for bedre livskvalitet

Akershus fylkeskommune vil bidra til at alle innbyggere i fylket skal kunne leve aktive liv i hverdagen, og kunne benytte seg av tilbudene i samfunnet. Det er viktig å sørge for en mer likeverdig fordeling av forhold som påvirker helse og livskvalitet i befolkningen, og mellom ulike deler av fylket. Da trenger vi god kunnskap om sammenhengene mellom livskvalitet og levekår, gode måleindikatorer og kunnskap om effekter over tid.

Det er viktig med tiltak som retter seg mot hele bredden av befolkningen. Det gir større effekt for folkehelse og livskvalitet samlet sett, og vil bidra til å nå de som trenger det mest uten at det er stigmatiserende. I tillegg må man jobbe med målrettede tiltak for spesielt utsatte grupper. Godt samarbeid mellom offentlig, privat og frivillig sektor er viktig for å skape en helhetlig innsats i alle ledd, slik at tiltakene kan forsterke hverandre.

5.2 Strategiene bidrar til å oppnå følgende delmål fra regional planstrategi:

1A: I Akershus har vi god helse og livskvalitet i befolkningen, uavhengig av sosial bakgrunn.

2E: I Akershus blir nye innbyggere raskt en del av felleskapet på skoler, arbeidsplasser og i samfunnet som helhet.

2C: I Akershus har vi høy fullføringsgrad på videregående skole, innenfor alle utdanningsprogram.

5.3 Strategier

Strategi 3: Redusere sosial ulikhet i helse

Strategi 4: Sikre gode oppvekstvilkår for alle barn og unge

Strategi 5: Fremme inkluderende og sosiale fellesskap

6 Helhetlig by- og stedsutvikling

I Akershus skal byer og steder bidra til god livskvalitet i befolkningen samtidig som de skal være attraktive, helsefremmende og klimavennlige. Det er viktig å se fysisk og sosial infrastruktur i sammenheng, og å jobbe med tilgjengelighet og bærekraft.

Natur- og grøntområder, boligområder, kulturminner, idrettsanlegg, kulturbygg, offentlige institusjoner og veinett er noen av faktorene som utgjør det fysiske miljøet. Omgivelsene skal være attraktive, trygge og tilgjengelige for alle innbyggere. Offentlige uteområder, bygg og anlegg skal være universelt utformet.

Flere møteplasser bidrar til deltakelse og fellesskap, og til at innbyggere kan påvirke og engasjere seg i nærmiljøet. Involvering av frivillighet og annen innbyggermedvirkning vil styrke utviklingen og bruk av møteplasser.

6.1 Utfordringer og muligheter

By- og stedsutvikling

I Akershus skal vi utvikle byer, byrom og steder med kvalitet. Som innbygger skal det være lett å engasjere seg, komme i kontakt med andre og delta i aktiviteter. Barn og unge kan komme seg til og fra skolen og fritidsaktiviteter trygt og enkelt, og eldre kan leve aktive liv. Vi skal skape løsninger som gjør det mulig for alle å delta i samfunnet, uavhengig av livsfase og funksjonsnivå.

Akershus kjennetegnes av en sterk befolkningsvekst, stor innenlands tilflytting og naturlig folketilvekst i nesten alle kommuner. Akershus kan også forvente en sterkere befolkningsvekst sammenliknet med andre fylker i tiden fremover. Over halvparten av innbyggerne bor i de mest sentrale byene og områdene i fylket. Regionale bolig-, areal- og transportplaner skal sikre at det legges til rette for vekst og utvikling i kompakte byer og steder i fylket, mens denne planen skal stimulere den sosiale bærekraften i stedene våre.

I dagens byer, tettsteder, boligområder og friluftsområder er det mange barrierer knyttet til det fysiske miljøet som hindrer mennesker i å leve selvstendige liv.

Befolknings sammensetningen er i endring, og det må også by- og stedsutvikling ta høyde for. Det krever en helhetlig tilnærming som involverer flere sektorer og økt bruk av medvirkning i planleggingsprosesser, for å få bedre innsikt i både utfordringer og muligheter for å utvikle mer inkluderende og aldersvennlige lokalsamfunn. Med god planlegging kan barrierer bygges ned eller reduseres når nye områder reguleres og oppgraderes.

Uformelle møteplasser som er tilgjengelige for alle, samt tiltak som flere benker og mer belysning, er noen av virkemidlene som kan bidra til å skape slike inkluderende miljøer.

Disse tiltakene bidrar også til å øke tryggheten og trivselen for alle innbyggerne, uavhengig av alder.

På grunn av den sterke veksten i deler av Akershus blir det press på arealene. Derfor er det ekstra viktig å prioritere helhetlig tilnærminger for å sikre kvalitet i by- og stedsutviklingen, der hvor det bygges tett. Det handler om å utvikle byer og steder som er gode for mennesker, med rom og lys mellom byggene og med varierte bygg og omgivelser som gjøres tilgjengelige for alle.

Bevare og styrke naturmangfoldet

Tilgang til natur- og friluftsområder i nærmiljøet er av stor betydning for trivsel, helse og et godt oppvekstmiljø. I Akershus kan små grønne lunger i byer og tettsteder, strandsonen og sammenhengende større friluftslivsområder komme i konflikt med andre utbyggingsinteresser. Gjennom gode planprosesser og kunnskap om eksisterende naturområder og bruken av disse, kan vi ivareta både natur og miljø, og sosiale behov.⁹

Klimaendringene krever tilpasninger i by- og stedsutviklingen og bevaring av natur er også et viktig klimatilpasningstiltak. Gjennom en kombinasjon av grønne og blågrønne løsninger kan byer og steder bedre tilpasses de stadig mer ekstreme værforholdene som følge av klimaendringene. Dette innebærer å styrke blågrønn infrastruktur for å filtrere nedbør, redusere flomrisiko og bidra til å opprettholde et sunt lokalt økosystem. Dette bidrar ikke bare til å redusere risikoen for oversvømmelser, men også til å skape mer robuste og bærekraftige lokalsamfunn for fremtiden.

Stedsidentitet og tilhørighet

For å sikre by- og stedsutvikling med kvalitet er det avgjørende å ta hensyn til de eksisterende kvalitetene og særpregene ved de enkelte steder. Akershus har en rik kulturarv som omfatter en rekke ulike kulturminner og kulturmiljøer. Den pågående veksten og utviklingen i regionen medfører omfattende endringer og utbygginger, noe som utfordrer bevaringen av våre fysiske omgivelser og kulturarv.

Bevaring av naturverdier og kulturarven er essensielt for å ivareta historien og identiteten til regionen, men også for å sikre eierskap og tilhørighet til stedene for dagens og fremtidige generasjoner. Kunnskapsformidling, historiefortelling og narrativ, som for eksempel på Oslofjordmuseet, kan bidra til dette. Opplevelser kan være med på å skape et engasjement for å ta vare på stedene og naturen vi omgir oss med. Å kunne oppleve og

⁹ [Arealregnskap \(afk.no\)](http://arealregnskap.afk.no)

ta del i den rike kulturarven og kulturlandskap i nærmiljøet bidrar til trivsel og velvære hos innbyggerne, og er dermed av stor betydning for det gode liv i Akershus.

Gjennom å ivareta og styrke det særegne preget til hvert sted, kan man skape opplevelser av tilhørighet og økt bolyst blant innbyggerne, noe som bidrar til å skape levende lokalsamfunn der folk trives og ønsker å bli værende over tid.

Bo- og oppvekstmiljø

En god bolig er viktig for livskvaliteten vår. I Akershus finner vi en mangfoldig boligstruktur, preget av en relativt høy andel rekkehus, tomannsboliger og eneboliger, hvor eneboliger er den vanligste boligtypen. Boligprisene i fylket er blant de høyeste i landet, nest etter Oslo. Boligprisene varierer etter hvor sentralt plassert boligen er, med Bærum og Hurdal som ytterpunkter. Det er en direkte sammenheng mellom sentralitet, boligpriser og husholdningenes inntektsnivå. Kommuner med høy medianinntekt har som regel høyere boligpriser, og omvendt.

Tilgang til boliger er viktig med tanke på ulike livsfaser og behov hos innbyggerne. Det er viktig at eldre og personer med nedsatt funksjonsevne har tilgang på egnede boliger med universell utforming, eller livsløpsboliger. Tilgang til boliger er også viktig for mobilitet i arbeidsmarkedet, og for å ivareta demografiske endringer, urbanisering eller bosetting av flyktninger.

Boligens nære omgivelser er også viktig. Levekårsforskjellene i Akershus fordeler seg ulikt mellom områder, og det er vanlig at innbyggere med lav inntekt bor i mindre attraktive områder. Dette resulterer i en konsentrasjon av levekårsutfordringer i deler av fylket eller en kommune. Den ujevne fordelingen av levekårsutfordringer kan ha betydelige negative konsekvenser og skape en dynamikk som forsterker ulikheter og sosiale problemer.

Dette kan blant annet føre til lavere livskvalitet, begrenset tilgang til ressurser og tjenester, økt risiko for helseproblemer og reduserte muligheter for sosial mobilitet blant innbyggerne. For barn og unge kan dette ha spesielt alvorlige konsekvenser, da de er spesielt sårbare for påvirkning fra miljøet rundt seg.

Denne utviklingen kan motvirkes gjennom målrettede tiltak og politikk som søker å jevne ut forskjellene mellom ulike områder. Dette kan inkludere tiltak rettet mot boligpolitikk, utdanning, arbeidsplasser, helse- og velferdstjenester, eller infrastrukturinvesteringer for å bedre tilgjengeligheten til viktige ressurser og muligheter for alle innbyggere i Akershus.

En stedsutvikling som fremmer sosial inkludering, bør sikre at alle bydeler og boligområder har tilgang til grunnleggende tjenester og tilbud. Dette inkluderer grøntområder, offentlige rom, idrettsanlegg, kollektivtransport og andre

hverdagsinstitusjoner. Ved å fordele slike kvaliteter mellom områder, kan man bidra til å opprettholde sosialt mangfoldige boligområder og øke trivselen og bosettingen blant innbyggerne.

Lokalisering av aktiviteter og tjenester

En betydelig andel av innbyggerne i Akershus pendler til og fra arbeid. I lys av dette er det avgjørende å i større grad legge til rette for arbeidsplassutvikling og lokalisering av ulike aktiviteter og tjenestetilbud, slik som skoler, i nærmiljøet. Det å ha kort avstand fra boligen til arbeidsplassen, aktiviteter eller skolen bidrar til å forbedre livskvaliteten for innbyggerne, fordi det både virker sosialt inkluderende og det reduserer reisetid til den enkelte. Samtidig fører dette til en reduksjon av utslipp fra persontrafikk, spesielt hvis det er mulig å benytte seg av alternative transportformer som gåing, sykling eller kollektivtransport.

Klimavennlige liv og bærekraftig forbruk

By- og stedsutvikling spiller også en viktig rolle i å utvikle tiltak for mer klimavennlige liv og lokalsamfunn. Omstillingen til lavutslippssamfunnet skal være mest mulig rettferdig, både fordi et rettferdig samfunn er et mål i seg selv, og fordi det vil gjøre omstillingen lettere.

Sårbare grupper er mer utsatt i kriser og omstillingsprosesser. Det er viktig å sørge for at de som er mest utsatt fra før, ikke må bære en urettmessig stor del av konsekvensene for omlegging til et lavutslippssamfunn. Når man tar ulike veivalg for å oppnå lavutslippssamfunnet, bør de veivalgene som også fremmer bedre folkehelse og bedre liv, være veivalg som prioriteres.

Medvirkning er viktig for å skape tillit og eierskap til endringer og en forutsetning for å lykkes. For å unngå at noen utelates er det viktig med kunnskap om hvem som er utsatt og på hvilken måte.

For å redusere klimagassutslipp må vi utnytte mulighetene som ligger i å redusere forbruket, og samtidig øke helse, trivsel og livskvalitet. Innbyggerne må kunne leve dagligliv som påfører miljøet færre belastninger. De bærekraftige valgene må være attraktive og tilgjengelige for alle. Vi må jobbe for å redusere matsvinn. Å legge til rette for fellesskapshager, som er hager som drives og vedlikeholdes av nabolaget sammen, eller andels- og kjøkkenhager er både sosialt og bra for klimaet.

Tilbud som muliggjør ombruk, deling, reparasjon, og gjenvinning må være tilgjengelige og enkle å benytte seg av. Bibliotekenes utlån av bøker er et eksempel på et veietablert delingstiltak, og det utvikles stadig flere delingsløsninger. Både det offentlige og

næringslivet har et ansvar for å tilrettelegge for klimavennlige løsninger, og det er viktig at innbyggerne tar i bruk disse mulighetene.

6.2 Strategiene bidrar til å oppnå følgende delmål fra regional planstrategi:

5A: I Akershus utvikler vi attraktive, helsefremmende og klimavennlige byer og steder.

5B: I Akershus utvikler vi byer og steder gjennom fortetting og transformasjon framfor å bygge ned nye arealer.

5D: I Akershus er kunst, kultur, kulturminner, frivillighet og næringsliv viktige drivere i by- og stedsutviklingen.

5E: I Akershus skal vi ha sammenhengende grønne områder og åpne vassdrag, nærnatur og biologisk mangfold i by og sted.

1G: I Akershus skal klimaomstilling baseres på medvirkning og inkludering.

6.3 Strategier

Strategi 6: Skape sosialt bærekraftige lokalsamfunn

Strategi 7: Fremme klima- og miljøvennlige liv for alle

7 Frivillighet

Å delta i frivillig arbeid gir innbyggerne muligheter til å bidra i sitt nærmiljø og til å delta i politikk og samfunnsliv. Til sammen bidrar nordmenn med frivillig innsats verdt om lag 78 milliarder kroner årlig¹⁰. Dette kapitlet handler om hvordan frivillig innsats kan skape et godt samfunn med tilhørighet til lokalmiljøet, gjensidig tillit og god livskvalitet.

7.1 utfordringer og muligheter

Deltakelse

Akershus er et frivillighetsfylke med et bredt spekter av aktive frivillige lag og foreninger. Enorme mengder frivillighetstimer legges ned i hele fylket vårt. Over halvparten av innbyggerne i Akershus deltok i frivillig arbeid i 2021, der en tredjedel deltar flere ganger i måneden¹¹. Personer over 60 år er den gruppen som i størst grad engasjerer seg i

¹⁰ [Nordmenn legger ned frivillig innsats verdt 78 milliarder \(ssb.no\)](https://ssb.no)

¹¹ [Folkehelseundersøkelsen i Viken 2021 \(powerbi\)](https://powerbi.no)

frivillighet, hvor nærmere 60 prosent deltar. Det er også noe høyere andel menn enn kvinner som deltar i frivillig arbeid.¹²

Frivilligheten når det brede laget av befolkningen og bidrar til å motvirke sosialt utenforskap og øke samfunnsdeltagelsen. Gjennom frivillighet skapes møter på bakgrunn av felles interesser, som kan gå på tvers av sosiale skiller. Engasjement i en frivillig organisasjon gjør det enklere å knytte sosiale nettverk, noe som kan bidra til å øke trivselen og forebygge ensomhet. Frivillig arbeid bidrar til at mennesker får innpass i arbeidslivet. Frivillige lag og organisasjoner spiller en viktig rolle i arbeidet med å integrere mennesker med ulik kulturell bakgrunn.

Grad av deltakelse og aktivitet henger likevel sammen med sosiale faktorer som alder, kjønn, utdanningsnivå, økonomi og kulturell bakgrunn. Flere opplever barrierer for deltagelse på frivillige arenaer. Det kan blant annet være manglende tilrettelegging for personer med ulike funksjonsnedsettelse, mangel på tid, språkbarrierer eller kostnader ved å delta. For å motvirke dette og få større mangfold i frivilligheten må vi finne nye rekrutteringsmetoder og bedre tilrettelegging av aktiviteter, i samarbeid mellom frivilligheten og det offentlige.

For barn og unge finnes det et bredt spekter av organiserte tilbud i regi av frivillige organisasjoner som bidrar til trivsel, mestingsopplevelser og tilhørighet i sosiale fellesskap. Det er et uttalt mål at alle barn og unge skal ha like utviklingsmuligheter uavhengig av økonomisk, kulturell og sosial bakgrunn. Det er viktig å inkludere alle barn og unge i trygge sosiale fellesskap sammen med andre jevnaldrende. Flere kommuner og frivillige organisasjoner i Akershus er tilknyttet Alle Med og Fritidserklæringen med flere nyttige inkluderingsverktøy. Målet er å sikre inkludering og deltakelse i fritidsaktivitet for barn og unge i Norge, uavhengig av foresattes sosioøkonomiske status.¹³

Alle må få mulighet til å delta i frivillighet ut fra egne ressurser og interesser. For å engasjere en større bredde av befolkningen må tilbudet oppleves som inkluderende, relevant og interessant. Det forutsetter at frivilligheten og kommuner bidrar til å utvikle aktivitetstilbudet sammen med målgrupper som i liten grad deltar. Et stort mangfold og bredde i organisasjonslivet vil styrke mulighetene for at alle kan finne noe som passer for seg. Økt mangfold i styrer og sentrale verv i organisasjonen påvirker organisasjonens aktiviteter og tilbud, og vil være et viktig bidrag. Det er vesentlig at alle kjenner til hvilke tilbud som finnes i nærmiljøet. Mange som ikke deltar i frivillig arbeid oppgir at de ikke kjenner til mulighetene, og at de hadde engasjert seg om de ble spurt¹⁴

De fleste kommunene i Akershus har gode aktivitetskalendere som gir enkel oversikt over arrangementer, aktiviteter og frivillige oppdrag. Her kan både frivillige organisasjoner,

¹² [Frivillighetsbarometeret 2022 \(frivillighetnorge.no\)](https://www.frivillighetnorge.no/)

¹³ [Bli med på den nasjonale dugnaden \(allemed.no\)](https://www.allemed.no/)

¹⁴ [Ønsker å gjøre frivillig arbeid \(frivillighetnorge.no\)](https://www.frivillighetnorge.no/)

kulturaktører og kommunen legge inn sine tilbud. Det finnes ulike gode plattformar og løsninger. Friskus i Lørenskog og Nesodden er et godt eksempel som kombinerer aktivitetskalender og frivilligportal¹⁵. Her kan innbyggerne få en oversikt over arrangementer, aktiviteter og frivillige oppdrag, samt oversikt over lokale lag og foreninger, inkludert kontaktinfo. Ca. 50 norske kommuner benytter Friskus.com, og det er derfor også aktiviteter som foregår i andre kommuner i portalen

Gode rammer

I Akershus skal det skapes gode arenaer og former for samarbeid med frivillighet, på frivillighetens premisser. Frivilligheten bør lyttes til å gis handlingsrom for å utvikle gode tiltak og skape engasjement på sine arenaer. Det kreves ofte administrative ressurser til å bygge opp, koordinere og støtte en base av frivillige ildsjeler, slik at organisasjonene kan opprettholde gode og varige tilbud. Det offentlige kan legge rette for at frivilligheten har gode arbeidsvilkår, og kan fortsette å være fri og villig. I Akershus skal vi jobbe for bedre samordning av nasjonale, fylkeskommunale og kommunale rammebetingelser som berører frivillige organisasjoner. Paraplyorganisasjonene er viktige samarbeidspartnere for fylkeskommunen, som kan samle og fremme frivillighetens interesser i møte med det offentlige. I flere kommuner er det gode erfaringer med å samle innsatsen for å støtte frivilligheten gjennom å utarbeide en frivillighetsstrategi og frivillighetspolitikk.

En stor del av frivillig innsats finansieres gjennom årlige tilskuddsordninger og prosjektmidler. Det finnes flere fylkeskommunale, statlige og private tilskuddsordninger for frivillige organisasjoner, som stimulerer til et stort frivillig engasjement på nesten alle samfunnsområder. Samtidig er det ofte ressurskrevende og uforutsigbart for frivilligheten å søke og rapportere på årlige tiltak. Det er behov for god dialog og samarbeid med frivilligheten for best mulig tilskuddsforvaltning, og samordning av tilskuddsordninger. Retningslinjer for tilskuddsordninger bør utarbeides i dialog med de frivillige organisasjonene, med tanke på avgrensninger, varighet, tidspunkt for tildeling og rammer for søknads- og rapporteringsprosessen.

Det er ofte overlapp mellom hvilke områder frivilligheten og det offentlige jobber med, eksempelvis innen integrering, beredskap og demokratibyggning. Frivillige organisasjoner er raske til å omstille seg og ta tak i større samfunnsutfordringer. I dag ser vi særlig et stort engasjement for å løse klima- og miljøutfordringer, og knyttet til ankomst av flyktninger. Det offentlige må spille på lag med og stimulere frivillige initiativ, og kan bidra til å formidle frivillighetens eksisterende og nye tilbud.

Frivilligheten kan også styrkes gjennom driftstilskudd, langsiktig finansiering og frie midler. I Akershus fylkeskommune er det etablerte partnerskap med regionale frivillige organisasjoner. Slike formaliserte samarbeid må innrettes slik at de tar hensyn til

¹⁵ [Friskus aktivitetskalender \(lorenskog.kommune.no\)](https://www.lorenskog.kommune.no/friskus)

frivillighetens behov. Det er også viktig med økt samarbeid, veiledning og koordinering av offentlig støtte, og bedre informasjon om tilskuddsordninger og andre virkemidler, som f.eks. kompetanseutvikling og utlån av lokaler. Tilgang til egnede lokaler trekkes frem som en utfordring organisasjonene møter, og er en forutsetning for å frivillig aktivitet. Frivillighetens tilgang til eksisterende bygg og aktivitets- og kulturarenaer for sine aktiviteter må styrkes.

En kommunal frivillighetspolitikk eller strategi skal legge til rette for vekst og utvikling for frivilligheten som en uavhengig samfunnssektor. Det er sammenheng mellom kommuner som har vedtatt frivillighetspolitikk og hvordan de tilrettelegger for frivillig aktivitet. Kommunene har blant annet mer samarbeid med frivilligheten, særlig knyttet til integrering og helse, flere partnerskapsavtaler og bedre rammevilkår for frivillig sektor knyttet til blant annet økonomi og tilgang til lokaler. I 2023 er det 13 av 21 kommuner Akershus som har vedtatt frivillighetsstrategi eller frivillighetspolitikk, og to er under arbeid¹⁶

7.2 Strategiene bidrar til å oppnå følgende delmål fra regional planstrategi:

1B: I Akershus har alle muligheter til å oppleve og delta i kunst, kultur, idrett, friluftsliv og frivillighet.

5D: I Akershus er kunst, kultur, kulturminner, frivillighet og næringsliv viktige drivere i by- og stedsutviklingen.

7.3 Strategier og tiltak

Strategi 8: Styrke mangfold og deltakelse i frivilligheten

Strategi 9: Sikre gode rammevilkår for frivilligheten

¹⁶ [Statusrapport for frivilligheten og Frivillighet Norges årsrapport 2020 \(frivillighetnorge.no\)](https://www.frivillighetnorge.no/)

8 Kunst og kultur

Å uttrykke seg gjennom kunst og kultur eller å oppleve kunst og kultur, gir økt livskvalitet og en opplevelse av fellesskap og mening. Alle bør få muligheten til å oppleve kultur uavhengig av økonomisk og sosial bakgrunn, alder eller geografi. Kunst- og kulturlivet må endre seg i takt med utviklingen slik at det oppleves som relevant for alle.

Kunst og kultur er en lovpålagt oppgave. Kulturloven legger til grunn det offentliges ansvar for å fremme og legge til rette for et bredt spekter av kulturvirksomhet, slik at alle skal få mulighet til å delta i kulturaktiviteter og opplevelser.

Kapittelet handler om hvordan vi kan øke deltakelsen og styrke ytringsfriheten gjennom kunst og kultur og sikre gode rammevilkår.

8.1 utfordringer og muligheter

Deltakelse

Å skape et mangfoldig og inkluderende kulturliv er, og vil være, et viktig område å sette søkelys på i Akershus fylkeskommune. Tall fra SSB viser at personer med høy utdanning og høy inntekt er i størst grad brukere av kunst og kultur, og en stor andel er kvinner. Andelen som opplever at kulturtilbudet er lett tilgjengelig øker markant for de eldre aldersgruppene over 40 år.

Fylket har landets største andel barn og unge. De yngre aldersgruppene er mindre fornøyd med kulturtilbudet i Akershus. Det jobbes godt med kultur i mange kommuner i fylkeskommunen, og mange steder utnyttes potensialet i samarbeid mellom det lokale kulturlivet og kulturinstitusjonene på en god måte. Det er også formaliserte samarbeid mellom flere ordninger, for eksempel de mest sentrale nasjonale kulturpolitiske tiltakene rettet mot barn og unge; DKS (Den kulturelle skolesekken), kulturskole og UKM (ung kultur møtes). Likevel kan muligheten til å delta i kulturaktiviteter og å oppleve et mangfold av kulturuttrykk variere.

Det var en større andel personer med innvandrerbakgrunn som oppga at de aldri hadde vært på ulike kulturtilbud i Norge sammenlignet med hele befolkningen.¹⁷

Gjennomgående var det også et ønske om å kunne reise oftere på kulturtilbud, hvor særlig kino og konsert skilte seg ut. Blant de som ønsket å dra oftere på kulturtilbud var de vanligste barrierene lite tid og økonomi.

En bred og representativ deltakelse i kulturlivet gir økt samfunnsforståelse og bidrar til inkluderende og mangfoldig samfunn hvor innbyggerne kan bidra med sine ressurser.

¹⁷ [Kulturbruk blant personer med innvandrerbakgrunn 2023 \(ssb.no\)](https://www.ssb.no/kulturbruk)

Befolkningen oppgir i hovedsak mangel på tid, økonomi og mangel på interessant utvalg som grunner til at de ikke drar oftere på ulike kulturtilbud i den nasjonale kulturbruksundersøkelsen til SSB i 2023. I tillegg kan manglende universell utforming, manglende kunnskap om tilbudene, digitalt utenforskap, store avstander til kulturarenaene eller manglende kollektivtilbud vanskeliggjøre deltakelse. Manglende relevans og gjenkjennelse kan også spille en rolle.

Ytringskultur

Kunst og kultur er forutsetninger for et godt, inkluderende og opplyst samfunn. Kunsten utfordrer våre perspektiver og hjelper å avklare våre verdier, både egne og fellesskapets. Vi lever i et demokrati der man skal kunne diskutere og veie behov opp mot hverandre. Da må vi kunne svare godt for kunsten og kulturens sak. Og de gode svarene og formuleringene finner vi gjennom debatt og kunnskapsutvikling.

Ytringsfriheten er under sterkt press for kunstnere i verden. Også i Norge. En åpen og kritisk meningsutveksling gjennom ulike kulturuttrykk forutsetter kunstnerisk frihet for institusjoner og utøvere. Kulturinstitusjoner som museer, kulturhus, bibliotek og teaterscener er viktige aktører i arbeidet med å tilrettelegge for den offentlige samtale og meningsutveksling. Folkebibliotekene har en særlig lovpålagt rolle som uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt.

Digitale arenaer og plattformer har blitt en viktig del av særlig unges kulturbruk. Det gir mange en plattform for ytring. Samtidig medfører det utfordringer knyttet til informasjonskompetanse, sikkerhet og ytringskultur. Kulturuttrykk som belyser aktuelle samfunnskritiske spørsmål, utgjør et viktig korrektiv og gir rom for ulike meninger. Kulturinstitusjonene bidrar til økte leseferdigheter, samfunnsforståelse, identitetsbygging, kritisk tenkning og informasjonskompetanse.

Gode rammer

Akershus fylkeskommune skal bidra til at det produseres kunst- og kulturuttrykk av høy kvalitet. Gode arbeidsvilkår og forutsigbare rammebetingelser er nødvendig for denne utviklingen. Dette forutsetter tilgang til kulturell infrastruktur, som styrker samarbeid mellom kulturaktører, og kulturarenaer som er tilgjengelige for alle innbyggere.

Kulturtilbud som er basert på offentlig finansiering og tilskudd er sårbare for kutt. Kunst og kulturbransjen er en usikker arbeidsplass med varierende og ustabile inntektskilder. Det er behov for å styrke kunstnerøkonomien, arbeidsvilkår- og rettigheter for profesjonelle kunst- og kulturaktører. Det er behov for aktiv tilrettelegging, utvikling og satsing fra det offentlige, både strategisk og økonomisk.

Kultur er en arena for felles opplevelser for innbyggerne og er viktig for lokalsamfunnene. Det er viktig å anerkjenne kulturfrivillighetens rolle i dette og tilrettelegge for et godt samarbeid mellom lokal og regional kultur.

Kunst- og kulturlivet i Akershus mottar i mindre grad statlige tilskudd til institusjoner, produksjon og formidling per innbygger enn andre regioner. Deler av kulturlivet i Akershus må konkurrere med kulturtilbudet i Oslo. Alle forvaltningsnivåer må bidra med relevante virkemidler og ha mest mulig felles prioriteringer. En god kulturell infrastruktur i hele fylket må utvikles videre i samarbeid mellom profesjonelle aktører og institusjoner, kommunene, næringslivet og frivilligheten. Det er stor variasjon i kvalitet og plassering av kulturtilbud mellom kommunene. Samlokalisering av aktører innen kulturell og kreativ næring er viktig for samarbeid og innovasjon. Kunst- og kulturaktører er gode bidragsytere til lokale og regionale arbeidsplasser, økt verdiskaping og bo- og blilyst.

8.2 Strategiene bidrar til å oppnå følgende delmål fra regional planstrategi

1F: I Akershus tar vi vare på historie, og styrker gamle og nye tradisjoner og lokal identitet.

1B: I Akershus har alle tilgang til å oppleve og delta i kunst, kultur, idrett, friluftsliv og frivillighet.

1F: I Akershus tar vi vare på historie, og styrker gamle og nye tradisjoner og lokal identitet.

8.3 Strategier

Strategi 10: Sikre alle tilgang til gode kunst- og kulturopplevelser

Strategi 11: Bruke kunst og kultur til å styrke demokrati og ytringskultur

Strategi 12: Sikre gode rammer for utvikling og formidling av kunst og kultur

9 Idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet

Det er en klar sammenheng mellom deltakelse i fysisk aktivitet og livskvalitet¹⁸. Fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv i hverdagen bidrar til bedre trivsel, inkludering, sosiale nettverk og god fysisk og psykisk helse. Dette kapittelet handler om å ivareta at alle har gode muligheter til å delta i idrett og friluftsliv og å være fysisk aktive i hverdagen, og øke aktivitetsnivået blant innbyggere som er for lite fysisk aktive. Det forutsetter at det legges til rette for aktivitetsvennlige nærmiljøer med god tilgang til aktivitetsarenaer og inkluderende aktivitetstilbud i offentlig, privat og frivillig sektor.

9.1 utfordringer og muligheter

Aktivitetsnivå og deltakelse

I Akershus har befolkningen høyere deltakelse i fysisk aktivitet enn landsgjennomsnittet. Andelen lite fysisk aktive 17-åringer er på 25,3 prosent i Akershus mot 28,1 % for hele landet¹⁹. Folkehelseundersøkelsen i Viken 2021 viser at 85 % av Akershusbefolkningen trener eller mosjonerer en gang i uka eller mer²⁰. Aktivitet på fritiden veier ikke alltid opp for en mer stillesittende skole- og arbeidshverdag, slik at det totale aktivitetsnivået likevel ikke når de nasjonale anbefalingene. Aktivitetsnivået i befolkningen varierer med alder, kjønn og sosiale grupper. På landsbasis er det kun 30 % av den voksne befolkningen som tilfredsstillende anbefalingene, og under halvparten av landets 15-åringer oppnår anbefalingene om daglig fysisk aktivitet. Aktivitetsnivået avtar i stor grad fra barn til ungdom²¹. Gutter er mer aktive enn jenter, og barn og unge i familier med høy sosioøkonomisk status er mest aktive. Befolkningen med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn har lavere deltakelse i idrett og friluftsliv enn den øvrige befolkningen. I 2023 var to av ti med innvandrerbakgrunn medlem i et idrettslag eller idrettsklubb, mot 28 % i befolkningen som helhet²².

Deltakelsen generelt øker med høyere utdanningsnivå og sosioøkonomisk status. Tid, helse og økonomi anses som de største hindrene for trening i hverdagen. Det er særlig de som i minst grad deltar som oppgir økonomi som barriere for trening²³. Andre barrierer kan blant annet være manglende relevant aktivitetstilbud eller manglende universell utforming. Psykisk uhelse kan også skape en høy terskel for både egentrening og

¹⁸ [Klar sammenheng mellom fysisk aktivitet og livskvalitet \(ssb.no\)](https://ssb.no)

¹⁹ [Folkehelseprofil Akershus 2024 \(fhi.no\)](https://fhi.no)

²⁰ [Folkehelseundersøkelsen Akershus 2021 \(powerbi\)](https://powerbi.com)

²¹ [Folkehelse rapporten \(fhi.no\)](https://fhi.no)

²² [Kulturbruk blant personer med innvandrerbakgrunn 2023 \(ssb.no\)](https://ssb.no)

²³ [Idrett og friluftsliv, levekårsundersøkelsen 2021 \(ssb.no\)](https://ssb.no)

deltagelse i organisert aktivitet. Ved å begrense kostnader for å delta og utvikle relevante, lavterskel og inkluderende aktivitetstilbud og -anlegg, kan vi bidra til å motvirke barrierene. Tiltak som tilrettelegger for deling og lån av aktivitetsutstyr bidrar til at både flere kan delta og redusert forbruk.

Utstyrssentralene fremheves som et godt og populært tiltak både for å gi flere mulighet til å delta i aktivitet, og for å redusere forbruk. De fleste kommuner i Akershus har en eller flere utstyrssentraler, hvor innbyggere, skoler og idrettslag kan låne gratis idretts- og aktivitetsutstyr. Det er ulike måter å organisere tilbudet på, gjennom nettverk som BUA eller enkeltstående, og hvem som drifter tilbudet.

Skolen og organiserte aktivitet har fått en større betydning for at barn og unge gis grunnleggende kunnskap og ferdigheter til å delta i ulike idretter, friluftsliv og annen aktivitet. Skolene i Akershus må følge opp nasjonale anbefalinger om å bruke naturen som læringsarena og tilrettelegge for fysisk aktivitet i undervisningen. Det er veldig stor deltagelse i organisert idrett og aktivitet blant barn og unge i befolkningen. Deltakelse i organisert aktivitet i barneårene gir verdifulle erfaringer, og kan styrke interesse og motivasjon for egentrening og fysisk aktivitet livet ut, selv om deltakelse i det organiserte tilbudet faller i ungdomsårene. Det må være et bredt aktivitetstilbud og muligheter for ulike aktiviteter i nærmiljø hele året, for å øke deltakelse i hverdagen.

I Akershus skal vi stimulere samarbeid og flerbruk av arenaene, og sørge for at idretts- og aktivitetsanlegg og friluftslivsområder fungerer som gode sosiale møteplasser til både organisert og egenorganisert aktivitet. Idrett og friluftsliv i nærmiljøet kan stimulere til sosiale møter på tvers av gruppetilhørighet. Flere aktivitetsgrener innen idrett og friluftsliv, blant annet fotball og fotturer i nærmiljøet, har stor oppslutning og interesse på tvers av kulturelle bakgrunner.

Aktivitetsområder og anlegg

Nærhet til idrett- og aktivitetsanlegg, lekeområder og sammenhengende grønnstruktur og friluftslivsområder er en av de viktigste faktorene for å øke deltagelse i hverdagen. I Akershus opplever de fleste at det er et godt idrettstilbud i sitt nærmiljø, og at det er enkelt å komme seg til natur- og friluftsområder.²⁴ Store avstander mellom tilbud med begrenset kollektivdekning, og for lite kapasitet i eksisterende anlegg i forhold til lokale behov er likevel utfordringer som trekkes frem i flere kommuner. Kort avstand fra bolig er av særlig stor betydning for barn og eldre, som har en svært begrenset bevegelsesradius.

Å tilrettelegge for fysisk aktivitet innebærer også å gjøre det mer attraktivt å bevege seg til fots og sykkel i det daglige, og til og fra arbeid. Det kan handle om å gjøre traseer mer spennende gjennom sammenhengende grønnstruktur, levende førsteetasjer, flere

²⁴[Folkehelseundersøkelsen i Viken 2021 \(powerbi\)](#)

sittebenker eller offentlig kunst. Muligheter for å reise ved hjelp av kollektivtilbud, sykkel og gange er ekstra viktig for å inkludere de som ikke har tilgang på bil. Det kan være en utfordring for særlig ungdom, eldre eller flyktninger.

Det må sikres god dekning av idretts- og aktivitetsanlegg i tråd med lokale og regionale behov. I Akershus er det variasjoner i kommunenes muligheter til å investere i anlegg for idrett og fysisk aktivitet med hjelp av spillemidler, fordi tilskudd utløses av evnen til egenfinansiering. Dersom idrettslag bygger og drifter idrettsanleggene, kan det ved manglende offentlig finansiering resultere i økte deltakerkostnader knyttet til aktivitet og bruk av anleggene. Idretts- og aktivitetsområder tilknyttet boligområder, skoler og barnehager skal være åpne og tilgjengelige, tilrettelegge for variert bruk og utvikles som sosiale møteplasser. God medvirkning er viktig for å gjøre anleggene attraktive for en større bredde i befolkningen. Det må være særskilt involvering og tilrettelegging for å nå frem til de som i mindre grad benytter dagens aktivitetsarenaer.

Utviklingen innen idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet må også spille en rolle i overgangen til et mer klimavennlig samfunn. Det er et stort forbruk av utstyr og reiser knyttet til idrett og friluftsliv. Det er viktig å stimulere til mer kortreiste aktiviteter, klima- og miljøvennlig anleggsutvikling, og økt deling og gjenbruk av utstyr. Tilrettelegging for sykkel og gange til aktivitetsarenaer, samlokalisering av anlegg og synliggjøring av aktivitetsmuligheter lokalt kan bidra til å redusere klimautslipp. Ved utvikling av idretts- og aktivitetsanlegg må utforming, materialbruk, grad av naturinngrep og lokalisering vurderes ut ifra hensyn til klima og miljø. Ti veivisere skal bidra til at arealbruk og anleggsutvikling for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv i Akershus bidrar til å ivareta disse hensynene.

Ti veivisere for arealbruk og anleggsutvikling i Akershus

De ti veiviserne skal sikre at hele befolkningen i Akershus kan delta i ulike former for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv i hverdagen, og ivareta FNs bærekraftsmål ved område- og anleggsutvikling. Dette innebærer at klima, miljø og sosial bærekraft ivaretas, og en helhetlig, kunnskapsbasert utvikling i fylket. Veiviserne skal være førende for hvordan kommuner og organisasjoner planlegger og utvikler områder og anlegg, og for hvordan fylkeskommunen veileder kommuner og organisasjoner og forvalter tilskudd.

I Akershus skal vi:

1. Utvikle anlegg og områder for idrett, friluftsliv og annen fysisk aktivitet som er behovs- og kunnskapsbasert ut fra lokale og regionale forhold, i samarbeid mellom kommunen, organisasjoner og lokalmiljøet. Hensyn til klima og natur skal ivaretas.
2. Sikre tilgang til gode aktivitetsområder, grønnstruktur og anlegg for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv i nærmiljø gjennom god arealplanlegging. Kartlagte og verdsatte friluftslivsområder skal holdes oppdatert og ivaretas.
3. Ha gode medvirkningsprosesser ved planlegging som sikrer ønsket aktivitet på rett sted, lav terskel for deltakelse og tilrettelegging for målgrupper som er mindre fysisk aktive.
4. Utvikle gode anlegg og områder for barn og unge i nærmiljø for fysisk utfoldelse, rekreasjon og sosial interaksjon. Uteområder ved skoler skal fungere som aktivitetsskapende nærmiljøpark og sosial møteplass også på fritiden. Tilrettelegging skal være stedstilpasset og bevare større trær, vann og naturelementer, som inviterer til naturopplevelse, lek og aktivitet.
5. Alltid vurdere flere og varierte aktiviteter, sambruk og samlokalisering med andre anlegg ved utvikling av idretts- og aktivitetsanlegg. Ta utgangspunkt i eksisterende infrastruktur og muligheter for ny bruk av eksisterende bygningsmasse til aktivitetsformål.
6. Lokalisere nasjonale og regionale publikumsrettede anlegg ut fra en regional helhetsvurdering tilpasset anleggstype, kollektivknutepunkt, senterstruktur og infrastruktur for sykkel og gåing.
7. Planlegge reisen til og fra idrettsanlegg og regionale friluftslivsområder helhetlig, og stimulere miljøvennlige reisevalg. Prioriter gode løsninger for sykkel, gåing, kollektivreiser og parkering for sykkel og delemobilitet. Se muligheter for samarbeid med nærliggende parkeringsareal og differensierte p-plasser, som for eksempel gir lavere avgift ved samkjøring.
8. Ivareta lovpålagte krav til universell utforming av idrettsanlegg og uteområder. Prioriter tilgjengelighet for personer med funksjonsnedsettelse i tettstedsnære friluftslivsområder.
9. Skilte og merke stier og turveier i tillegg til gang- og sykkelveier i og mellom byer og tettsteder, samt til aktivitets- og friluftslivsområder. Planer for friluftslivets ferdselsårer og mobilitetsplaner kobles sammen, for attraktiv og helhetlig infrastruktur for hverdagsaktivitet.
10. Ivareta allemannsretten i utmark, samt sikre opplevelseskvaliteter som kulturminner, naturkvaliteter og naturvennlig tilrettelegging av turmål for friluftsliv.

9.2 Strategiene bidrar til å oppnå følgende delmål fra regional planstrategi:

1A: I Akershus har vi god helse og livskvalitet i befolkningen, uavhengig av sosial bakgrunn.

1B: I Akershus har alle tilgang til å oppleve og delta i kunst, kultur, idrett, friluftsliv og frivillighet.

5C: I Akershus er det attraktivt å gå, sykle eller reise kollektivt til daglige aktiviteter.

6B: I Akershus tar vi vare på naturen, slik at grunnlaget for det biologiske mangfoldet styrkes, og vekst- og levetilstandene til arter bedres.

9.3 Strategier

Strategi 13: Skape kultur for økt fysisk aktivitet i hverdagen

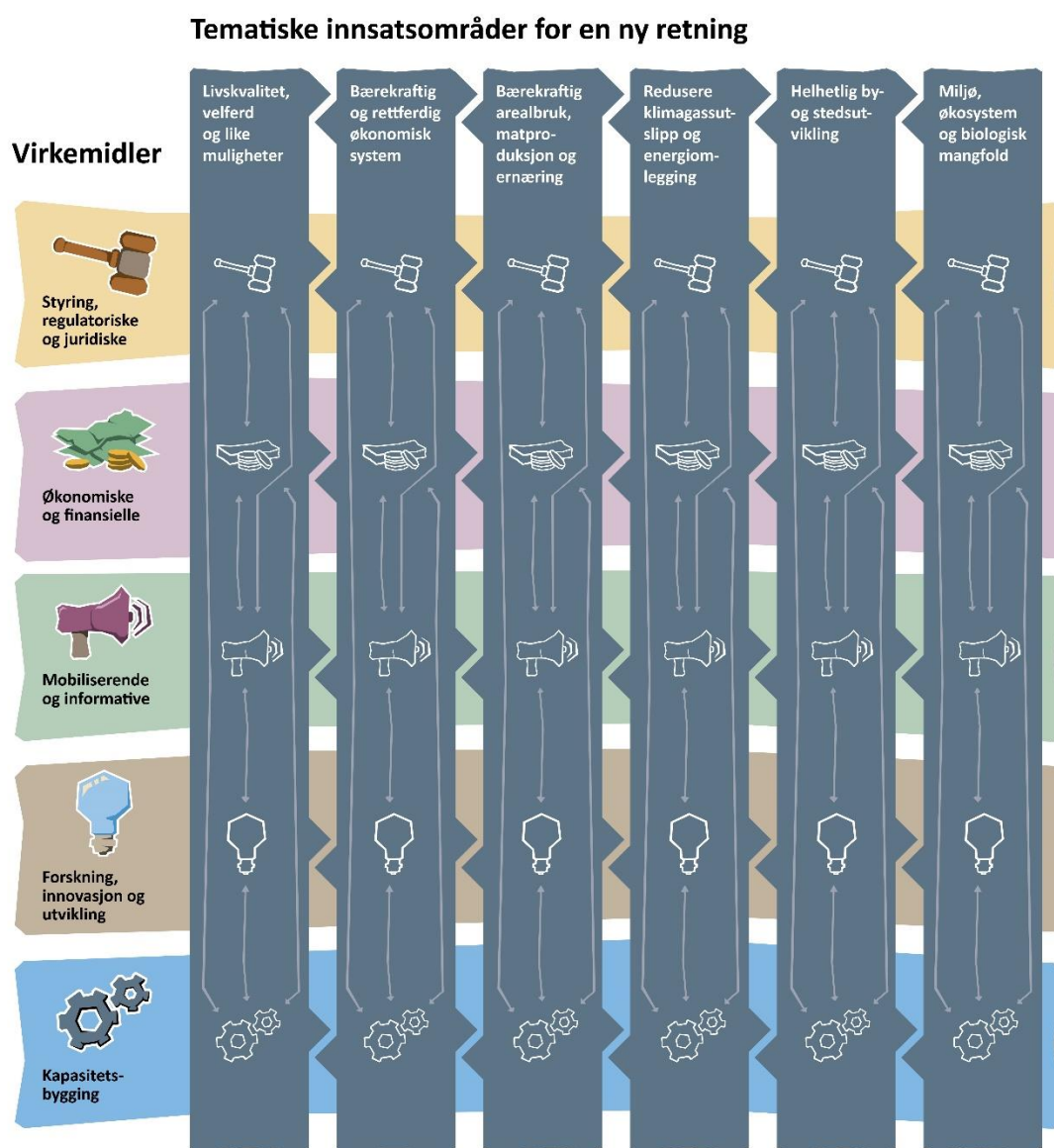
Strategi 14: Utvikle flere og varierte arenaer for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet

10 Fra plan til handling

Vår tids samfunnsutfordringer krever målrettet, tverrsektoriell innsats for å lykkes. Det regionale planverket i Akershus skal bidra til helhetlig innsats for bærekraftig utvikling. I de regionale planene som nå blir utarbeidet, ligger FNs helhetlige tilnærming til grunn, illustrert i figuren under.

Regional plan for økt livskvalitet og deltakelse har som formål å løse samfunnsutfordringer som mange sektorer må samarbeide om. Planen skal stimulere til samarbeid og nye løsninger.

Vi ønsker bred deltakelse på tvers av sektorer og politikkområder. Det er hensiktsmessig å knytte sammen virkemidler på flere nivåer, både styring, forskning og innovasjon, økonomiske virkemidler og mobilisering.

Figur: Matrisen viser seks innsatsområder og fire virkemiddelkategorier for bærekraftig utvikling. Originalfigur er utviklet til Global Sustainable Development Report 2019: The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development, (United Nations, New York, 2019)

I regional plan for økt livskvalitet og deltakelse i Akershus, står innsatsområdet «livskvalitet, velferd og like muligheter» sentralt. Dette innsatsområdet handler om hvordan innbyggerne kan leve meningsfulle liv og ha mulighet til å være aktive bidragsyttere i samfunnet.

Regional plan for økt livskvalitet og deltakelse, berører også andre innsatsområder, knyttet til blant annet helhetlig by- og stedsutvikling og reduksjon av klimagassutslipp.

10.1 Helhetlig virkemiddelbruk

For å nå bærekraftsmålene, peker FN på behov for økt ambisjonsnivå og en integrert tilnærming for organisering og koordinering av innsats og virkemidler.

Hvilke virkemidler som gir best resultat, er avhengig av hva som skal oppnås og i hvilken sammenheng det skjer. Å ta i bruk en kombinasjon av ulike typer virkemidler, bruke bredden av virkemidler vi har til rådighet, er en anbefalt tilnærming for å få til ønsket samfunnsutvikling.

Samfunnsaktørene i Akershus har tilgang til forskjellige virkemidler for å oppnå endring. For å være innovative og utvikle oss, skal virkemiddelbruken følges opp i den årlige revideringen av handlingsprogrammet.

Virkemidlene sorteres i fem kategorier:

1. **Styring og forvaltning:** Dette handler om virkemidler som brukes for å styre samfunnsutviklingen, inkludert prosesser, retningslinjer og strukturer som er på plass for å sikre beslutningstaking. For eksempel vil gjennomføring og oppfølging av en regional planprosess være et virkemiddel under denne kategorien. Det samme vil gjelde lover, krav, målsettinger, forbud og styringssystemer.
2. **Økonomi og finans:** I denne kategorien finner vi for eksempel målrettede investeringer, støtteordninger, skatter og avgifter som kan vri utviklingen i en ønsket retning.
3. **Forskning og innovasjon:** I denne kategorien finner vi utvikling og oppskalering av ny teknologi, og bærekraftig innovasjon. Innovasjon kan både handle om teknologi, men også nye praksiser og måter og gjøre ting på. Det å utvikle og bruke ny kunnskap om sosiale, miljømessige, kulturelle og politiske effekter og aspekter knyttet til bærekraftig omstilling er også et virkemiddel under denne kategorien.
4. **Mobiliserende og informative virkemidler:** Her finner vi virkemidler som handler om hvordan vi alene eller sammen med andre kan bidra til endring og omstilling der vi er. Dette kan handle både om adferdsendring på individnivå, og felles «grasrotorganisering» og informasjonsdeling for å stimulere til bærekraftig omstilling sammen med andre. Etablering av nettverk og informasjonsdeling er eksempel på virkemiddel som kan sorteres under denne kategorien.
5. **Kapasitetsbygging:** Tilstrekkelig kapasitet til å bidra til omstilling er forutsetning for et mer bærekraftig samfunn. Dette handler om å legge til rette for å kunne ta langsiktige strategiske avgjørelser, jobbe på tvers av siloer, ta steget bort fra etablerte praksiser

som ikke er bærekraftige, og legge til rette for kontinuerlig læring igjennom nettverk og dialog.

10.2 Handlingsprogram

Den regionale planen er overordnet og har et langsiktig perspektiv. For å knytte den til handling og gjøre prioriteringer og justeringer gjennom planperioden skal vi jobbe aktivt og dynamisk med et handlingsprogram.

Handlingsprogrammet viser hvordan fylkeskommunen og andre aktører skal handle for å oppnå målene som er satt i den regionale planen. Behovet for å rullere handlingsprogrammet skal vurderes årlig.

Dette er den første versjonen av et handlingsprogram for regional plan for økt livskvalitet og deltakelse.